

РЕЦЕНЗІЇ

УКРАЇНІСТИКА ЛЕОНІДА РУДНИЦЬКОГО В СИЛОВОМУ ПОЛІ ТРЬОХ МОВ І КУЛЬТУР

Рудницький Л. Трьома мовами для трьох культур (Літературознавчі і культурологічні праці) / упорядкування С. Хороба.

Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. 427 с.

Збірник літературознавчих та культурологічних праць професора зі Сполучених Штатів Америки Леоніда Рудницького, академіка НАН України — це особливий науковий компендіум, у якому зібрані його дослідження різних років трьома мовами — українською, англійською та німецькою. Збірник ювілейний, тому тут опубліковано й статті (українською та німецькою мовами), присвячені самому науковцю.

Перша частина видання — «В україномовному просторі» — цикл студій над творчістю Тараса Шевченка («Шевченко — культура і наука», «А до того — я не знаю»: ключ до духовного світу Шевченка»), Івана Франка (зокрема й дослідження його драматургії та «Франко в пошуках українського “я”»), Василя Симоненка. Стаття «Трьома мовами для трьох культур: Іван Франко в контекстуальних вимірах» є важливим прикладом того, як можна і слід розбудувати в літературознавстві й осмислювати багатовимірну творчість автора, який пише кількома мовами, шукати при цьому світоглядні доміанти письменника в контексті рецепції цієї творчості в інших культурних вимірах. Прикметною тут є історія зустрічі данського літературознавця Георга Брандеса, першого дослідника Шевченкової творчості в Данії, з Іваном Франком і Михайлом Грушевським у Львові в 1899 р.

Л. Рудницький аналізує, як небуденні й культові постаті митрополита Андрея Шептицького та патріарха Йосифа Сліпого функціонують в українському письменстві. У дослідженні «Іван Франко й Андрей Шептицький: до історії взаємопізнання двох велетнів духа» він розглядає рецензію Франка на одне з послань митрополита. Як видається, саме проблему соціальної доктрини католицької церкви владики Шептицького і критичні зауваги до неї Франка як політика й політолога варто розглядати дещо з ширшої перспективи, залучаючи до аналізу й ідеї їхнього тодішнього сучасника, папи-реформатора Леона XIII. Бо послання митрополита було особливим продовженням енциклопедії про проблеми робітництва «*Regum novarum*», яку головний понтифік Леон XIII оголосив у травні 1891-го. У енциклопедії най-

головнішою є декларація потреби узгоджень і співпраці між працедавцем і найманим працівником, необхідності солідаризму. Енцикліка засуджувала гонитву за багатством, нагромадження його неправедним шляхом. Церква «вперше почала говорити про соціальні питання, шукала засягів держави в економічних та суспільних проблемах, справедливої платні для робітників, яку не будуть диктувати тільки ринкові закони». Папа «обороняв права та гідність робітників, як і приватну власність проти комуністичних посягань». Енцикліка стала основою нового соціального вчення та стимулювала розвиток харитативної діяльності [1, 215].

Із цією статтею перегується стаття «Патріярх Йосиф Сліпий і література», у якій цю частину глави Української греко-католицької церкви розглянуто з трьох перспектив: як читача літератури, як літерата, і як літературної постаті в українській, австралійській, польській літературах.

Статті про поезію й драматургію Григора Меріяма-Лужницького, його прозу (повість «Стріл уночі», видану під псевдонімом Б. Полянч) і опубліковану ним епістолярну повість «Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері» разом дають досить повне уявлення про художню спадщину Г. Лужницького. В інших статтях цього розділу розглядаються літературна творчість Михайла Грушевського та літературознавчі дослідження його брата Олександра. Окремі публікації тут присвячені проєкціям українського письменства в європейській літературі («Гетівський Ваймар і Україна», «Література з місією»).

Англійський розділ книжки («In the Anglophone Space») відкривається статтею «A Note of the Holodomor in Imaginative Literature». Л. Рудницький аналізує в ній поетичні твори Миколи Руденка, Андрія Легіта, Олекси Веретенченка, Яра Славутича, у яких Голод-1933 стає об'єктом художнього осмислення. Окрім двох поем Богдана Бойчука («Процесія» та «1933»), тут аналізується і його п'єса «Голод», яку розглянуто тут як таку, що створена під впливом театру Самуеля Беккета.

Інші дослідження англійського розділу присвячені Тарасові Шевченку, Володимирові Гнатюку, Олесеві Гончару, англійським публікаціям НТШ, творчій постаті й малярству Петра Андрусіва, реценції драматургії Володимира Винниченка в Німеччині, перекладу «Слова про Ігорів похід» («Introduction to a "Natural Epic"») (у співавторстві з професором Альбертом Кіпою). У кількох статтях цього розділу приділена увага Іванові Франку, зокрема розглядаються його переклади Шевченка німецькою мовою та образ Австрії у Франковій творчості. Варто звернути увагу на роздуми «Олесь Гончар і українська діаспора». Ця стаття — есеїстична оповідь і про пізнання Олесем Гончаром Америки, і рецепцію його «Собору» на американському континенті (як в українському, так і англійському середовищі), і про історію взаємин українських письменників з окупованою росіянами України (які приїжджали до США у складі офіційних делегацій) — Дмитра Павличка, Романа Іванчука та ін. Відлуння цих зустрічей і політично-мистецьких дискусій ще довго тривало зокрема у стінах Українського вільного університету вже в часи відновлення Української Держави. Стаття стає свідченням непростого шляху українського письменства в іншомовній літературі, спроб «зшивання» української літератури та літературознавства української діаспори та літератури в поневоленій Україні.

Німецький розділ книжки «Трьома мовами...» («Im Deutschsprachigen Raum»), містить студії над творчістю Івана Франка, Гейнриха Гейне (в контексті української літератури), Василя Барки та Дмитра Павличка. Одна із статей про феномен українського письменства («Das Phänomen der ukrainischen Literatur») певною мірою перегукується зі статтею із «українського» розділу: «Література з місією».

Завершальний розділ «У літературно-критичному світі» натомість присвячений самому автору — професору Леонідові Рудницькому. Тут вміщено студії й роздуми кількох відомих українських літературознавців про науковий феномен американського українця — професорів Івана Денисюка, Альберта Кіпи, Тараса Салиги, Степана Хороба та Юрія Сахарова. І. Денисюк у рецензії «Фундаментальне дослідження ваго-

мої проблеми» на книжку Л. Рудницького «Iwan Franko und die deutsche Literatur» («Іван Франко і німецька література») зауважує важливу ідіостильову рису його наукових підходів до компаративістичних студій, до літературної творчості, й наголошує що «атрибутом дослідницького стилю» професора Л. Рудницького є «наукова достовірність, виваженість суджень, а також якийсь олімпійський спокій, який не порушує витриманого об'єктивного тону навіть у доречних дискусіях. Тут гармонійно поєднані старі добрі методи з модерними методологічними пошуками» [1, 401].

Наприкінці збірника вміщено інтерв'ю Леоніда Рудницького з Людмилою Тарнашинською, записане в 1996 р. («Леонід Рудницький. Література шукатиме свій *modus vivendi* зі свободою»). У ньому дослідник формулює своє бачення української літератури на межі минулого та нинішнього століть у перспективі її інтеграції у світовий культурний простір: «Одна з суттєвих проблем української літератури взагалі — це певна перевага поезії над усіма жанрами. Поезія, а надто українська, як відомо, не надається на цілком адекватний переклад із причин, які я тут дещо згадав, — мова цієї поезії, її ліризм, релігійність тощо. Саме тому цю поезію важко репрезентувати у світі. А національна література як така входить у світову літературу, головно проза. <...> Взагалі, є підстави стверджувати, що поезію не можна перекладати, що мова є інтегральною частиною твору, і зміна мови є тим самим зміною суті твору.

Очевидно, література може ширитися у світі також за допомогою не тільки прози, а й драми, та драма — один із найслабших українських жанрів. Єдиний драматург, твори якого успішно ставили не українці за кордоном, був Володимир Винниченко.

Сучасний літературний процес в Україні, хоч і помічений появою кількох цікавих молодих прозаїків, все ж таки є ще далі домінований поезією. Вхід української літератури у світовий контекст залежатиме від нових прозових і драматичних творів та їх достойних перекладів» [2, 423].

Книжка «Трьома мовами для трьох культур...» є цілком логічним продовженням «Світового коду українського письменства», яка вийшла друком в Івано-Франківську 2010 р., та перевиданої у Львові 2012 р. монографії «Іван Франко і німецька література» і стане ще одним вагомим свідченням наукового доробку Леоніда Рудницького.

...Чверть століття тому автор цієї рецензії упродовж кількох літніх семестрів слухав кілька циклів лекцій професора Леоніда Рудницького в Українському вільному університеті в Мюнхені. З даліни тих років і сьогодні із захопленням згадуються його аналіз історії української літератури у контексті *Weltliteratur* — від середньовіччя до романтизму, від модернізму до сучасності, дискусії на семінарах, оповіді про зв'язки та взаємовпливи української літератури з європейським мистецтвом та літературою під час спільних мандрівок студентів і професорів УВУ Баварією, прогулянок Мюнхеном. Книжка «Трьома мовами для трьох культур...», разом із попередньо виданими в Україні «Світовим кодом українського письменства» та «Іваном Франком і німецькою літературою» — запрошення для кожного літературознавця та культуролога до читачьких розмов і наукових діалогів із Л. Рудницьким, нагода побачити українську літературу в 3D-мовних проєкціях, ознайомитися з методологічними підходами американського та німецького літературознавства у проєкціях на український літературно-мистецький простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Веселі Е.* Вибори папи. Від святого Петра до Франциска / переклад із хорватської о. Корнилія В. Яремака. Жовква: Місіонер 2014. 392 с.
2. *Рудницький Л.* Трьома мовами для трьох культур (Літературознавчі і культурологічні праці). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. 427 с.

Ігор НАБИТОВИЧ

Отримано 1 жовтня 2021 р.

м. Люблін